

1.2. A könyvről

A könyv négy, nagyjából önálló tanulmányból áll. Az első tanulmány (1. fejezet) bevezetést ad a tárgyalta kérdésekhez és a kormányzat tanulmányozásának politikai gazdaságtani megközelítéséhez. E megközelítést elhelyezzük történelmi kontextusában és összevetjük a kormányzat vizsgálatának hagyományos közösségi gazdaságtani (public economics) megközelítésével. Tárgyaljuk a kutatásokat motiváló empirikus bizonyítékok egy részét is, amelyek megmutatják az egyes országok kormányzatai közti minőségbeli eltéréseket. Végül kitérünk az ösztönzők és a politikai szelekció általános kérdéseire.

A 2. fejezet egy tanulmány a kormányzati kudarcokról. A legtöbb közgazdász ma már egyetért abban, hogy a kormányzati kudarcokat a piaci kudarcokkal egyenrangúan kell kezelni akkor, amikor a kormányzati beavatkozásokat vizsgáljuk. Ugyanakkor a piaci kudarcokkal ellentétben a kormányzati kudarcoknak nincs egy széleskörűen elfogadott definíciója. A közgazdasági irodalom arra a kérdésre sem ad egyértelmű választ, hogy a kormányzati kudarcok közül melyek fakadnak abból az általános tulajdonságból, hogy a kormányzat a kényszerítő hatalom monopóliuma, és melyek következnek a demokratikus politikai versenyből. A második fejezet összefoglalja ezeket a gondolatokat, és bemutat néhány egyszerű közgazdasági példát, hogy illusztrálja a legfontosabb elképzeléseket.

A 3. fejezetben a politikai megbízó-ügynök modellekkel (political agency) foglalkozunk. Ezek a korlátozott információ hatását vizsgálják a politikában. A fejezet felépít egy alapmodellt, melyet aztán a hasonló modellekben felmerülő kérdések elemzésére használ fel. Azon túl, hogy bevezet a téma irodalmába, a fejezet számos olyan kérdést vet fel, melyekre ma még nem tudunk kielégítő választ adni, és amelyek további vizsgálatot igényelnek. A tanulmány rávilágít arra, hogy az ilyen modellekben milyen jelentős empirikus potenciál rejlik, amikor a való világbeli politika alakulását akarjuk megmagyarázni. E modellek központi fogalma a *politikai elszámoltathatóság* (political accountability) – egy gyakran használt kifejezés, melyet ritkán alkalmaznak megfelelő precizitással. A politikai megbízó-ügynök modellek ideális eszközök arra, hogy ezzel a gondolattal foglalkozunk és feltárjuk, hogy hogyan működik az elszámoltathatóság a valóságban.

A 4. fejezetben a politikai megbízó-ügynök modellt közösségi pénzügyi kérdések vizsgálatára használjuk, és egy Michael Smarttal közös kutatást ismertettünk. A fejezet felépít egy egyszerű és kezelhető modellt, amely felhasználható az adókkal, adóssággal és közkiadásokkal kapcsolatos döntések vizsgálatára megbízó-ügynök megközelítésben. A modell segítségével megvizsgáljuk, hogy a megbízó-ügynök keretben milyen előnyökkel jár, ha korlátozzuk a kormányzatot. Megmutatjuk azt is, hogy a megbízó-ügynök model-

lek milyen meglátásokkal szolgálhatnak azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a közszolgáltatásokat mikor érdemes a kormányzatra, és mikor nem kormányzati szervezetekre bízni.

Az 5. fejezet néhány záró megjegyzést és észrevételt kínál. Egyik fő célja annak hangsúlyozása, hogy a politikai gazdaságtan modelljeiben nagyobb figyelmet kell szentelni a politikai szelekció kérdésének, és leír néhány gondolatot arról, hogy ez miként lehetséges.

1.3. Háttér

A könyvben a politikai döntéshozatalt vizsgáljuk a képviseleti demokráciákban. Ez a terület különös hangsúlyt érdemel, mivel mára páratlanul széles körű egyetértés bontakozott ki azzal kapcsolatban, hogy a piacgazdaságnak és a liberális demokrácia valamilyen formájának központi szerepet kell kapnia a magán- és közösségi erőforrások elosztásában. Valójában ma már a világ nagy része elköteleződött amellett a tág értelemben vett kapitalista termelési mód mellett, amelyet egy közvetlenül választott kormány szabályoz és gyarapít. Ez nem mindig volt így. 1945-től 1990-ig a világ két erősen eltérő gazdasági rendszerre bomlott. A tervgazdaságokban a gazdaság működését teljes egészében az államnak rendelték alá. A másik oldalon a vegyes gazdaságok álltak, ahol a magánjavak termelésében a piacé, a közjavak előállításában pedig a kormányzaté volt a vezető szerep. Ez a gazdasági törésvonal nagyjából egybeesett egy politikai törésvonallal – a tervgazdaságok főleg autokráciák voltak, míg a vegyes gazdaságok nagyrészt a liberális demokrácia valamilyen formája felé köteleződtek el. Az elmúlt évek demokrácia felé való elmozdulása jól megfigyelhető a Polity IV adatbázis alapján megszerkesztett 1.1. ábrán. Míg 1950 és az 1970-es évek közepe között csökkenő trend figyelhető meg, addig 1990-től ugrásszerűen emelkedni kezdett a demokráciák száma. Ez utóbbi jelentős részben, de nem kizárólag a berlini fal leomlásának következménye.

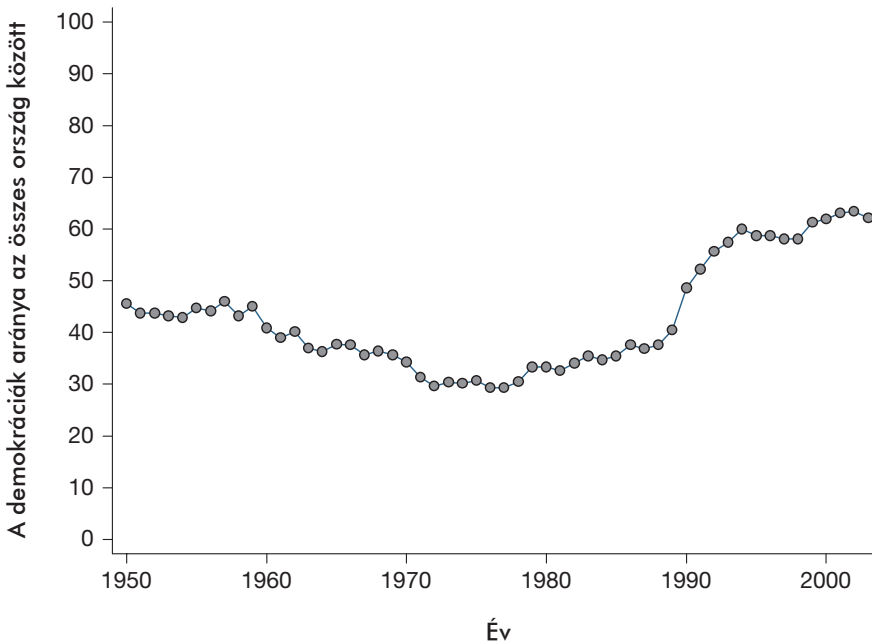
Bár az utóbbi években győzedelmeskedtek a demokratikus értékek, továbbra is gyakorta folyik vita arról, hogy milyen hatásuk van a különböző intézményi választásoknak*. Továbbá számos közgazdasági vita zajlik a demokratikus döntéshozatal következményeiről. A politikai gazdaságtan korai, meghatározó tradíciói, amelyek Virginiából és Chicagóból származnak, versengő elméleteket alkottak arról, hogy a demokrácia hogyan generál politikai döntéseket, és hogy vannak-e inherens „demokratikus kudarcok”, melyeket el kell(ene) kerülni. A legnagyobb kihívás azonban továbbra is az marad, hogy megértsük, hogyan működik a kormányzati erőforrás-allokáció, és hogy felfedjük, milyen intézményi előfeltételek szükségesek a hatékony demokratikus kormányzáshoz.

* Acemoglu és Robinson (2005) fontos észrevételeket tesz a demokratikus és nem demokratikus rendszerek közti különbségekről.

1.3.1. Az állam mérete

Az állam méretének huszadik században tapasztalható, rendkívüli ütemű növekedése kiemeli a fejezet elején említett két versengő nézőpont közti különbséget. Erre a növekedésre tekinthetünk úgy, mint annak a bizonyítékára, hogy az állam irányítása kicsúszott a kezünkből és elégtelenek az adóztatási hatalmának korlátozására létrehozott biztosítékok. Ugyanakkor úgy is gondolhatjuk, hogy a növekedés azt igazolja, hogy a kormányzat hatásosan cselekszik a közérdek biztosítása érdekében.

1.1. ábra. Demokráciák a világban 1950-től 2003-ig

Forrás: Polity IV (2003-as verzió)

Megjegyzés: Egy adott évben egy országot demokráciának tekintünk, ha a Polity2 változó értéke a Polity IV adatbázisban nagyobb, mint nulla. A demokráciák százalékos arányát úgy kapjuk meg, hogy minden egyes évre elosztjuk a demokráciák számát a Polity IV adatbázisban található összes ország számával (az adatbázisban csak olyan országok találhatóak, melyeknek lakossága meghaladta az 500 000 főt 2003-ban). Fontos azt is leszögezni, hogy az adatbázisban található országok száma változik az időszak során a gyarmatok függetlenedése, országok felbomlása vagy integrációja miatt.

Az 1.1. táblázat, amelyet Maddison (2001) alapján reprodukáltunk, ezt illusztrálja. Miközben a kormányzatok Nyugat-Európában a századelőn mindössze a GDP 10 százalékát fogyasztották el, addig a század végére már több mint 40 százalékot. Ez a trend megfigyelhető Japánban és az Egyesült Államokban is annak ellenére, hogy ez utóbbi nem is azonosult a „jóléti állam” szellemiségével.

1.1. táblázat. Állami kiadások a GDP százalékában folyó áron: Nyugat-Európa, az Egyesült Államok és Japán 1913-tól 1999-ig

	1913	1938	1950	1973	1999
Franciaország	8,9	23,2	27,6	38,8	52,4
Németország	17,7	42,4	30,4	42,0	47,6
Hollandia	8,2	21,7	26,8	45,5	43,8
Egyesült Királyság	13,3	28,8	34,2	41,5	39,7
Számítani átlag	12,0	29,0	29,8	42,0	45,9
Egyesült Államok	8,0	19,8	21,4	31,1	30,1
Japán	14,2	30,3	19,8	22,9	38,1

Forrás: Maddison (2001)

Megjegyzés: A holland adat 1913 helyett 1910-ből származik

Az 1.2. és az 1.3. ábrák ezeket a folyamatokat mutatják be 1960-tól kezdődően.* Az állam méretét ábrázolják, aszerint hogy hogyan alakult az állami fogyasztás a GDP reál-, illetve nominális értéke szerint, különválasztva az OECD-országok (mint gazdag) és a többi ország tapasztalatait. Ezek az ábrák azt mutatják, hogy az állam nagyobb a gazdag, mint a szegény országokban. Ugyanakkor nominális értéken mérve az állam mérete mindkét országcsoportban növekedett a nemzeti jövedelem alakulásához viszonyítva, bár a vizsgált időszak végéhez közeledve ez a növekedés lassulni látszott. A reálértékeket felhasználó ábra tanúsága szerint a trend javarészt vízszintes a gazdag országokban, míg a növekedés a nem OECD-országoknál továbbra is megfigyelhető. Ez azt sugallja, hogy a nominális értéken megfigyelhető méretnövekedés oka nagyrészt az állami szolgáltatások relatív drágulása, ahogyan azt Baumol (1967) kiegyensúlyozatlan növekedés elmélete állította. Érvelése szerint a gazdag országokban

* A World Development Indicators adatbázis csak 1960 utáni adatokat tartalmaz.